

MORETA, Ignasi (2010): *No et facis posar cendra. Pensament i religió en Joan Maragall*. Barcelona: Fragmenta Editorial, 548 p.

Aquest llibre recorre l'obra de Maragall buscant-hi indicis i expressions de la seva inquietud i vivència religiosa i mirant d'articular-los ideològicament en un sistema que construeix amb elements textuais maragallians: «pensament i religió» tant pot ser pensament religiós (p. 21) com pensament de la religió; però és revelador “en”, que no vol dir *de* —que convertiria Maragall en subjecte— sinó trobador *en* —Maragall és els seus textos. Tot i estar ordenat diacrònicament, aquest llibre —o sigui, en termes de la biografia del poeta—, és en els textos de Maragall, de la poesia a les cartes, que és exercida aquesta cerca de Moreta. No és que Moreta no tingui present l'home, el seu moment i les seves circumstàncies: és que el seu punt de referència, constantment, és el que va deixar escrit aquell home. Una altra cosa és que Moreta hagi aconseguit de prendre prou distància de l'home Maragall. Però n'ha pres, de distància, i això sol, en una bibliografia que sembla oscil·lar entre l'hagiografia i la santificació laica de l'home, ja és un avenç significatiu. Els tòpics de la sinceritat, la veritat i l'espontaneïtat maragallianes sovint han fet que, en remuntar dels textos cap a l'home, els textos hagin quedat irremissiblement enrere. Fa anys que la feina de llegir els textos ha reclamat els seus drets, i Moreta els ha llegit, els textos, aplicadament i amb acuitat. Una altra cosa és, encara, que els textos no s'hi prestin, i tenaçment, a una lectura en clau biogràfica.

Llavors, el llibre és dividit en quatre parts, que abracen, respectivament, els anys 1860-1890, 1890-1901, 1901-1906 i 1906-1911. Les etiquetes (p. 449) de cada part resulten prou explícites: «La religió —romàntica— de la bellesa» (p. 35-90), «De l'exaltació —positivista— dels forts a la cristianització de l'*Excelsior*» (p. 91-197), «Un neoespiritualisme modernista» (p. 198-308) i «L'últim Maragall» (p. 309-445). Llevat de l'última, que només remet als anys de l'etapa corresponent, darrers de la vida de Maragall. Aquestes parts són precedides per un «Prefaci» (p. 9-34) i tancades per un «Epíleg: Enllà, amunt...i endins!» (p. 447-456), que de fet respon a les conclusions del gènere acadèmic de la tesi doctoral, destinació primera d'aquest estudi. Al final hi ha encara dos annexos («Cronologia de Joan Maragall», p. 459-496), que és útil i com segella l'orientació biogràfica al capdavant de tot el llibre, i «Breu glossari filosòfic de l'últim Maragall» (p. 497-498), un exercici massa esquemàtic i de mal justificar sense remissió als llocs de Maragall o fins i tot del llibre de Moreta que darien raó de la tria de mots i les crues definicions; encara després una bibliografia (p. 499-527) i uns índexs (p. 529-548), ben útils sobretot pel que fa referència als textos citats de Maragall.

Orienta molt sobre les virtuts i els límits d'aquest treball el «Prefaci», que arrenca amb una lectura del poema «Dimecres de cendra», reproduït íntegrament a la pàgina 7 i del vers primer del qual procedeix el títol («No et facis posar cendra») del llibre de Moreta. És un poema de 1896, publicat a *Visions i cants* (1900). La seva interpretació l'hauríem de trobar en la segona part, atès que Moreta ha explicitat la voluntat de «biografia intel·lectual» (p. 24) del seu llibre, i, en canvi, la trobem anticipada perquè, preliminarment, Moreta necessita situar, almenys, la qüestió del *jo* dels poemes de Maragall. Justificar com i de quina manera els poemes poden il·lustrar una «biografia intel·lectual que posa l'accent en la dimensió religiosa del seu pensament». Des de la perspectiva de la sinceritat, això implica saber si el poeta parla d'ell quan usa la primera persona, si el comte Arnau és o no ell; coses d'aquesta mena; identificar en els textos de Maragall veus diferents que diuen substancialment el mateix (p. 12). Perquè Maragall no és algú que parli de la religió —un expert, un estudiós— sinó algú en la vida del qual la vivència, la inquietud religiosa, assumim que és important —és el punt de partença— i en els textos del qual, atès que es tracta d'un escriptor, anem a buscar l'expressió, asistemàtica (p. 24), d'aquesta vivència. I, doncs, ens hem de refiar igualment d'un poema, d'un article de diari, d'una obra de teatre?

Cada part remet l'escriptura de Maragall a un context prou precís: esteticisme romàntic, positivisme aristocratitzant, modernisme. L'anàlisi dels textos permet a Moreta d'anar dibuixant l'especificitat maragalliana. Pel que fa a la quarta part, en canvi, hi hauria el risc, que l'autor conjura, de fer-lo noucentista. Moreta s'hi baralla, amb l'últim Maragall, però no arriba a cap adscripció. Potser és en aquesta darrera etapa on li resulta més engavanyadora la limitació que li imposa l'eix de la seva inquisició dels textos: allò del pensament religiós.

Plantejada cada etapa com una superació de l'anterior, o com un canvi prou significatiu d'orientació en el pensament (o sigui, en el marc d'una evolució espiritual, com si diguéssim), són útils els darrers capítols de les tres primeres parts, que duen tots tres el títol «Canvi d'etapa», perquè breument recapitulen la raó o raons que justifiquen aquest canvi, i alhora el relativitzen encara que només sigui perquè en recorden la continuïtat («per necessitats expositives... més que per l'existència d'una inequívoca solució de continuïtat»; p. 89; cf. p. 195 i 307). Moreta estableix que, així com «hi ha ruptura —o si més no una certa ruptura— entre el Maragall anterior als trenta anys i el Maragall posterior» (o sigui, entre la primera i la segona etapa), d'ençà de llavors «no hi trobem pròpiament ruptures sinó petits girs i, sobretot, aprofundiments» (p. 308). Aquest potser és el tema, que l'últim Maragall duu aquests aprofundiments molt endavant. No sé si el pensament religiós articula tant com mostra Moreta la tercera etapa (és fonamental el capítol II d'aquesta part: «Una estètica derivada d'una metafísica religiosa», p. 315-351), i jo personalment m'estaria de parlar de filosofia de Maragall si no era vagament, malgrat la proposta de d'Ors, el juny de 1909, de publicar-li textos teòrics —que deu voler dir en prosa, desenganyem-nos— i el títol *Teorías* d'un llibre que al final va acabar essent *Elogios*, publicat pòstumament l'any 1913 (p. 317-319). És evident que el penúltim i l'últim Maragall mira d'anar lligant caps, pel que fa al que ha anat escrivint en vers i en prosa, i de donar-hi una coherència ni que sigui paradoxal, però la clau és el que Moreta anomena “aprofundiments”, la voluntat de Maragall d'anar endavant en la dimensió lírica, que a la força hem de trobar embastada en la traducció dels *Himnes homèrics* i en les proses-articles en castellà de 1911, un camp, tot plegat, que només palesa una direcció sense meta atesa —si no una situació dinàmica que hauria pogut atènyer manifestacions diverses i no forçosament previsibles.

És un llibre important, el de Moreta, que enfoca Maragall des d'un angle específic. I pertot trobem, en l'exposició de cada etapa, lectures coherents, a voltes justíssimes, dels textos que adueix i un ús potser algun cop parcial però pertinent en conjunt d'una bibliografia a hores d'ara abundosa i de difícil endreç. S'adapta molt al que cerca el material a disposició pel que fa a la primera etapa (fins a 1890), cosa que permet destacar aquesta part dedicada a la formació del poeta, encara que alguna vegada pugui semblar desmesurat el partit tret d'algun poema de criatura (p. 42); el capítol II d'aquesta primera part («Naturalesa, art i amor») és altament interessant. Incloses naturalment les referències a Goethe.

És un llibre important. I simptomàtic d'una renovació en la tan transitada via de la religiositat de Maragall; perquè no s'emmotlla en una idea preconcebuda i interroga els textos amb qüestions pertinents. Més maragallista que maragallista —per reprendre una subtilesa de Riba que potser ve a tomb—, il·lumina un nucli més aviat central de l'obra de qui, això no obstant, està més necessitat de ser llegit com a poeta que com a pensador, però que agraeix que, qui el llegeix com a pensador, tracti amb tanta cura i atenció també la seva poesia.

Carles MIRALLES
Institut d'Estudis Catalans

NAVARRO DURÁN, ROSA (2011): *El Tirant lo Blanc i la seva presència en el Lazarillo de Tormes i en les novel·les de Cervantes*. Castelló; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 142 p.

La col·lecció «Germà Colón d'estudis filològics» ha volgut retre homenatge a una de les obres literàries que, en paraules del mateix Colón, representa «un tresor d'ensenyaments per al filòleg»: el *Tirant lo Blanch*. A través d'un assaig on es descobreixen les emprems de lectura marcades per Alfonso de Valdés i Cervantes en llurs textos narratius, Rosa Navarro Durán, catedràtica de literatura de l'Edat d'Or a la Universitat de Barcelona i autora d'aquest apassionant estudi traduït al català per Maria Pilar Perea, ens ofereix un interessant recorregut literari que no pretén ser un exercici de recerca de fonts, sinó una eina que permeti entendre, més adequadament, les obres castellanques que trobaren inspiració en la novel·la de Joanot Martorell, traduïda al castellà el 1511.